

példát mutatott az előadási kísérletek esztétikus bemutatására is. Állandóan hangoztatta hallgatói előtt, hogy a legegyszerűbb eszközökkel is igen tanulságos kísérleteket lehet bemutatni, és a leg gondosabban felépített kémia tanítási óra sem olyan eredményes kísérletek nélkül, mint bemutató kísérletekkel. Kár, hogy „Vegyteni előadási kísérletek” c. és kb. 12 ívnyi terjedelmű könyve kéziratának kiadására nem kerülhetett sor.

Eszményi volt a tanárképzés területén a széles látókörű, gyakorlatilag jól képzett, praktikus gondolkodású szakember. Arra törekedett, hogy életet vigyen a könyvekbe és kapcsolatot teremtsen az elvonság és a mindennapi élet tapasztalatai között. Ezt a célt szolgálták mezőgazdasági középiskolai kémia tankönyvei, főiskolai jegyzetei és széles körű természettudományi ismeretterjesztő irodalmi munkássága is.

Szívéből áradó optimizmusa mindig megőrizte kiegyensúlyozott egyéniségét és nemes gondolkodását. Szívügyének tekintette a szociális igazságot, hallgatóinak gondját, baját magáénak is érezte. Mindenkori segítőkészsége közismert volt, és nagyon sokan gondolnak reá hálával és köszönettel.

Több évtizedig szolgálta nagy hivatástudattal és felelősségérzettel, sikerrel a magyar kémia tanárképzés ügyét. Munkássága és pedagógiai módszerei tovább folytatódhatnak és fejlődnek tanítványaiban, akik kegyelettel és szeretettel őrzik emlékét.

Forgách Géza

Szemle

A TECHNIKA FEJLŐDÉSÉNEK FŐBB ÁLLOMÁSAI

Ezzel a címmel jelent meg a Történelem-szakköri Füzetek 4. száma. Örömmel fogadtuk az első hármát, hasonlóan vettük kézbe a negyediket, amelyet Bodó László írt a Művelődésügyi Minisztérium rendeletére, s a Tankönyvkiadó Vállalat adott ki valamivel nagyobb példányszámban (2000), mint az előzőeket.

Helyes törekvések sodrában biztos támpont ez a kis könyvecske: a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit konkrét emberi tevékenység eredményeiben akarja plasztikusabbá tenni a szakköri tanulók előtt. Magam személyesen is örülök e könyvecskének, pecsétként veszem arra a kezdeményezésemre, hogy a történelmi korok, népek biztosabb ismeretére a tanulók által készített történelmi babákkal igyekeztem tanítványaimat nevelni, egyben kedvet ébreszteni a történelem tanulásához. Ma, amikor a lüktető, valós élet kezdi átszöni a humán tárgyak tanítását is, nem rejthetjük fejünket a homokba a történelemtanításnál sem. Észre kell vennünk, hogy növendékeink akarják, igénylik a „látható” történelmet, ez döntő a szakanyag szempontjából, s ennek a szolgálatát biztosíthatjuk bizonyos mértékig az olyan szakkörökön, de szakköri foglalkozásokon kívül egyéni tevékenység gerjesztésével, amikor a manuális munkák, a rajzi, konstruá-

ló készség fejlesztése mellett a technikai gondolkodást fejlesztve mélyebben hatolunk egy-egy kor mindennapi életébe, gazdaság- és társadalomtörténetébe. Ehhez a törekvéshez ad a könyvecske támpontokat, amikor a különböző korok munkaeszközeinek modelljeit kívánja elkészíttetni a szakköri foglalkozásokon. Helyesen látja a szerző, hogy az előfeltételeket a gyakorlati foglalkozásokon megszerzik a tanulók. Az iskola műhelye pedig biztosítja a tárgyi feltételeket: szerszámok, anyagok stb. A gyakorlati útmutatás mellett helyesen világít rá a technika fejlődésének jelentőségére a társadalom fejlődésében, ösztönző hatására a különböző történelmi korokban, de arra is, hogy „valamely technikai eszköz, találmány széles körű alkalmazása fejlesztése az adott társadalom struktúrájától függ, attól, hogy a társadalomnak van-e igénye a fejlettebb technika iránt...” Így marad el a technika fejlődése a rabszolgatartó társadalomban. Ezért nem terjed el a fogaskerekű áttételes vízimalom, bár időszámításunk kezdetén feltalálták. A hódító Róma területére özönlő rabszolgatömegek munkáereje feleslegessé tette.

A könyvecske öt fejezetre tagolt.

Az I. fejezetben a szakköri munka tervezésével foglalkozik.

A II. fejezetben az elkészített modelleknek a tanításban való felhasználását taglalja a szerző.

A III. fejezetben a földművelés technikájának fejlődéséről, ezen belül az ekés földművelés, s annak eszközei kialakulásáról, hatásáról stb. ír a szerző, talán túl részletesen is, ami kissé a kor egyéb technikai eszközeinek a bemutatását szorítja háttérbe.

A IV. fejezetben a természet energiaforrásainak az ember szolgálatába való állítását, s annak technikai vonatkozásait taglalja.

Az V. fejezet az ipari technika fejlődését szemléltető modellek készítését vázolja.

Sajnálatos, hogy a könyvecske nem tér ki az egyes korok gyermekjátékainak készítésé-

re, sem a hadi technika fejlődésére, bár e tétel szintén értékesen mutatná be a technika fejlődésén keresztül a társadalmak struktúráját, jellemző vonásait.

Értéke a könyvecskeknek, hogy a modellek egyszerű, igen szemléletes rajzai biztosítják a könnyű és korhű elkészítést, amivel nagyban hozzájárul a tanulók történelmi érdeklődésének felkeltéséhez, a kornak s benne a múlt népeinek, a nép szokásainak, mindennapjának megismeréséhez.

Turai Kálmán

A „MIÉRT SZÉP?” NÉHÁNY MÓDSZERTANI TANULSÁGÁRÓL

Az irodalom népszerűsítése és az esztétikai közízlés fejlesztése szempontjából magában véve sem lebecsülendő, hogy a Magyar Rádió csaknem félszáz (49) reprezentáns huszadik századi magyar vers szétsugárzására vállalkozott, mégpedig szakavatott irodalomtörténészek, esztétikusok és költők nagyszerű interpretációja kíséretében. A rádióélmény azonban — ha még oly hatásos volt is — túl sokáig nem kíséri a hallgatót, emlékképei aránylag hamar halványulnak, és felújításukra, konkrét, tárgy-szerű kiegészítésükre, a felmerült problémák gondolkodva átélésére nincs tovább lehetőség. Ezért kell különös örömmel fogadnunk az előadásorozatnak könyvalakban való megjelenését. (*Miért szép?*, Gondolat Könyvkiadó, Bp., 1966.) Ennek a nyomda-technikai szempontból is izléses kötetnek a segítségével az érdeklődők most már újból bármikor végigjárhatják műértő vezetők irányítása mellett a költői alkotások szépségének sokszor rejtelmes útvesztőit. A műélvezet közben azonban olyan ismeretekhez is jutnak, amelyek ízlésüket a sokszor primitív beidegzés színvonaláról a tudatosság szférájába emelik és műelemző képességüket is annyira fejlesztik, hogy nemcsak biztos ítéletű, igényes olvasókká válnak, hanem az értékes irodalom fokozatosan önálló sodó, egyre hatásosabban működő propagandistáivá is, a szó legnemesebb értelmében.

Bennünket elsősorban az érdekel, hogy mit tanulhat, milyen módszertani eljárásokat használóhat egy szakmáját szerető, elmélyedésre hajlamos irodalomtanár ebből a már ma is beszerezhetetlen kiadványból, amelynek újból való megjelentetése az első után alig két hónapra ismét esedékessé vált.

1. Mint ama bizonyos hályogoperáló kovács előtt az anatómia titkairól szóló felvilágosítás után, úgy tudatosodhat e könyv olvasása közben a sokszor ösztönösen és nem kellő felkészültséggel működő tanár előtt is szaktárgyának, főként a műelemzésnek bonyolultsága, nagy rátermettséget és elmélyedést igénylő természete. Meghökken és ugyanakkor meg is nyugtat, hogy a kötet legkiválóbb munkatársai milyen kritikával illetik saját teljesítményüket, de eközben mégsem elriasztanak, hanem bátorítanak a verselemzésre.

Bóka László mondja az *Esti sugárkoszorúról*: „Nem könnyű megszólalni boncolgatva-magyarázó szóval az elzengett vers után, mely teljes, megbonthatatlan szépségével néma áhitatra int. Mint minden remekmű.” (221. l.) *Ortutay Gyula* egy Radnóti-vers elemzése során ilyen aggodalommal viaskodik: „Minden nagy költemény előtt bizonytalanul, szorongó szívvel állunk. Végző titkának megfejtésében biztos, hogy segítenek az életrajzi adatok, a költő mondanivalójának, szándékának s a forma leg-

kisebb hangtani finomságának ismerete is — mindez segít, de nem maga a megoldás.” (365. l.) *Simon István* Illyés Gyula Bartók c. versének mély átélésre valló elemzését ezzel az önbírálattal zárja: Igaz, hogy az önmagában nagy mű valahogy megfoghatatlan és sokkal több rejtezik benne, mint sejthetnénk. Tudom tehát, hogy e prózai sorok csak kullogó bocorgások e nagy vers iramodása nyomában, mégis jó érzés volt róni a betűket, mert a vizsgálgatás közben több gyönyörűségben volt részem, mint amit egyáltalán akárcsak halványan is ki tudnék fejezni.” (423. l.)

Ez a nehézségeket és munkasikert egyaránt hangsúlyozó megállapítás összhangban van *Füst Milánnak* Ady Sappho szerelmes éneke c. verséhez fűzött következő megjegyzésével: „Vannak dolgok, amelyeket restell kimondani az ember. Így nem szeretem én, ha egy esztétikus ezeket mondja: — Ki tudja megállapítani, hogy miért szép egy műalkotás? ... A filológus megállapíthatja, hogy ... De vajon igazán ezért szép-e? Nem inkább holmi rejtélyes okokra kell-e gyanakodnunk? ... Legfeljebb, ha körültáncolni lehet ezeket a kis csodákat, ürügyeket lehet keresni, hogy az ember beszélhessen róluk ... Mindez tökéletesen igaz, és én mégse szeretem, ha az esztétikus tehetetlenségét panaszolja. Tegyen meg mindent, ami tőle telik, s ha még ez sem elég, még többet tegyen meg a mű kedvéért — azért esztétikus. Lelkesedjen, keljen ki magából, feszüljön meg ... Hozzon létre szavalással hangsúlyos csodákat, mit tudom én mi mindent csináljon, csak tehetetlenségével ne hozakodjon elő.” (48. l.)

Hogy a műelemzéssel kapcsolatos tehetetlenségérzés a nehézségek láttára sem vált nálunk uralkodóvá, annak nemcsak ez a szép kötet a bizonyítéka, hanem irodalomkritikánk és iskolai irodalomtanításunk gyakorlata is. Egyik gondunk azonban a gyakorlat során éppen az, hogy miként lehet az ilyen irányú iskolai munkát a szóban forgó mű nyomán is ébresztgetett felelősségtudattal minél jobban végezni. Van-e olyan minden körülmények közt alkalmazható módszertani eljárás, amelynek segítségével az irodalmi alkotások művészi értékei feltáruhnak és mások előtt is nyilvánvalókká válnak?

A „Mért szép?” kötet egyik tanulsága, hogy *egyetlen* ilyen metodológiai eljárás nincsen. A bevezető tanulmányban *Benedek Marcell* is a versnek két olyan fő megközelítési formájáról beszél, amelyeknek művenként többféle változata lehetséges: az egyik a *kívülről*, az irodalmi, történelmi, társadalmi, politikai viszonyokból, az író egyéniségének vizsgálatából, műve általános jellemzéséből, a másik *belülről*, a vers hangulatából vagy valamelyik jellegzetes kulcsszavából kiinduló változat. Ezen belül különösen felhívja a figyelmet a költő legfőbb eszközének, a nyelvnek s emellett a képzeteknek, a képalkotás módjának, továbbá a versszerkesztésnek a vizsgálatára. Az itt szereplő elemzések széleskörű irodalomtörténeti, esztétikai, filozófiai és stilisztikai ismeretek felhasználásával a műveknek mindezekre az elemekre rávilágítanak, és éppen az ismeretek bő áradása, a sokféle irányuló asszociációk sorozata és a finom emocionális érzékenység okozza, hogy nem sematikus, hanem változatos, eredeti és színes az elénk táruló kép. Ezzel szemben irodalomtanításunknak gyakran észlelt hiányossága, hogy az ún. elemzési szempontok (téma, eszmei mondanivaló, cselekmény, szerkezet stb.) legtöbbször azonos sorrendben, mechanikusan, funkciójukat veszítve követik egymást úgy, hogy nyomukban a művek nem megelevenednek, hanem szét hullanak, hatástalan, emlékeztetnerhelő adathalmazokká válnak. Az előttünk álló szép példák a művek mély átélése és a teljes megértésükre törekvés mellett az interpretálás módjára vonatkozóan nagy szabadságra, többféle változat alkalmazására bátorítanak.

2. Fölmerül a kötetben az a kérdés is, hogy az elemzésnek a mű „örök” és „abszolút” értékéről, szépségéről kell-e számot adnia, vagy inkább az olvasóra gyakorolt hatásról, esetleg mind a kettőről. *Déry Tibor* Szabó Lőrinc Omló szítről c. költemé-

nyét elemezve határozottan arról vall, hogy „hiteles beszámoló a műről csak úgy keletkezhetik, ha nem csupán magát a szöveget, hanem a vele együtt dolgozó olvasói lelki állapotot is szem előtt tartjuk minden esetlegességével együtt, s a vizsgálat egyaránt kiterjed a változatlanra és a változóra, az örökre és a romlandóra. (258. l.) E kettős szempont érvényesülése folytán az említett vers elemzése valóban hitelessé és életszerűvé válik. Ha nem ilyen közvetlenül és egyértelműen is, de végeredményben ez a magatartás jut kifejezésre a többi elemzésben is, hiszen valamennyi magyarázó anélkül, hogy különösebben hangsúlyozná, mégis csak egyéniségén átszűrve, ízlésének és egész pszicho-fizikai állapotának sugallatára fogalmazta meg értékítéleteit.

Az iskolával kapcsolatban sokat emlegetett tanulói aktivitást, egyéni véleményalkotásra való vállalkozást fokozhatja az a műelemzési módszer, amelynek keretében a tanulóknak egy-egy művel kapcsolatban nemcsak fogalmilag pontosan körülhatárolt, másoktól kölcsönvett ismereteket kell reprodukálniuk, hanem egyéni érzéseiket és impresszióikat is kifejezhetik.

3. Sok ragyogó példát ad a kötet arra is, hogy a gazdag irodalmi, történelmi, filozófiai, esztétikai és nyelvészeti, stilisztikai ismeretanyagot egy-egy mű elemzése során hogyan lehet életszerűen, funkcionálisan felhasználni. Mennyi világirodalmi utalás, párhuzam, elméleti fejtegetés és reflexió elevenedik meg ezeken a lapokon anélkül, hogy fárasztó zsúfoltságot idéznének elő. A problémaérzék és a műérték mindig biztos vezető az ismeretek tengerében. Kitérünk ezekből a példák közül, hogy az alaposság nem azonos a részletességben való elfulladásal, sem a nagyvonalúság a felszínességgel. Az iskolai irodalomtanítás tipikus hibái ellen küzdhetünk ezeknek a tanulságoknak a szem előtt tartásával.

4. Végül nem feledkezhetünk meg azoknak az ismereteknek a jelentőségéről sem, amelyek a kötet tartalmából hasznosíthatók. Ady, Juhász Gyula, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Karinthy Frigyes, József Attila, Radnóti Miklós és Illyés Gyula a különféle iskolatípusok tantervi anyagát alkotják. E költői pályák egészének és sok lényeges vonásának megértéséhez jelenthetnek kulcsot az itt sorakozó mintaelemzések, elsősorban azok, amelyek tényleges iskolai tárgyalásra kerülnek, de közvetve a többiek is. Az az oldott, közvetlen beszélgető jelleg, amely a legtöbb elemzés tónusára jellemző, kedvező indításokat adhat az iskolai műelemző órák egészséges atmoszférájának kialakításához. A kötet tehát minden szempontból hasznos forrás, kívánatos, hogy minél többen felüldülhessenek benne.

Sipka Sándor
Szeged, JATE

Tisztelt Előfizetőink!

Örömmel állapítjuk meg, hogy korábbi kérésünkre előfizetőink legtöbbje készséggel megküldte a folyó évi előfizetési díjat. Ezt köszönettel nyugtazzuk.

Ismételten kérjük tisztelt Előfizetőink közül azokat, akik az előfizetési díjat a mai napig még nem fizették be, szíveskedjenek azt a „Tanárképző Főiskola Szakszervezeti Bizottsága, Szeged, Módszertani Közlemények 393–623 számú csekk számlá”-ra mielőbb befizetni.

A Módszertani Közlemények
Kiadói Bizottsága